

ԴԻՍՇԵԿԿ

„ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈՒՄԿԱՆ ԴԱՂՆԱԿՅՈՒԹԵԱՆ“ ՕՐԳԱՆ

1906

Հ.Յ.Գ. ԲԻԲԼԻՅԱ
Ա.Ր.Բ. ԲՈՐՈ
LIBRARY

„Droschak“
ORGANE
de la Fédération
Révol. Arménienne.

ԴՐՕՇԿԿ

Adresse:
RÉDACTION DU JOURNAL
„Droschak“
GENÈVE (Suisse)

„ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԱՂՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ“ ՕՐԳԱՆ

Ց Ա Ր Ի Զ Մ Ը Ց Ա Ր Ի Դ Է Մ

Ուռչում, գալարում է նա, ինչպէս փոթորկած
ալիք մանչում, սպառնում է նա, որպէս վիրաւոր գա-
լան: Սանձահարած մի դնչակալով, որ հոկտեմբե-
րեան մանիֆեստ անունն է կրում, նա, նահանջի են-
թակայ ցարիզմը, փորձում է յետ դրաւել կորցրած
փրբերը, ճիգ է անում խորտակել ըմբոստացած յեղա-
փոխութիւնը, ահաբեր թշնամին մեծանուն միապե-
տութեան:

Օրւոյ նշանակն է այդ:

Երկու տարի առաջ, երբ համբերատար, դառնու-
թեան բաժակը մինչև յետին կաթիլը բամած դի-
մա գրութիւնը ջղաձգաբար գլուխ բարձրացրեց,
և երբ վտանգի հողմը փչեց Չմեռային պալատի շուր-
ջը, սպառնալով քանդել ու գլորել և՛ թագ, և գայի-
սն, և՛ գահ, — ցարը, օգոստափառ սղլուկների օժ-
ւած ներկայացուցիչը՝ յետ նահանջեց, պառակտեց
այն վիթխարի հրէշից, որ ցարիզմ անունն է կը-
րում, և փորձեց փրկել իրեն և իւրայիններին՝ հան-
գստացուցիչ խոստումներով: Աղերսագին ու խաբբայա-
կան դիմումն արեց օրւոյ հերոսին — յեղափոխական
Ռուսաստանին, և արքայական մանիֆեստով երգեց
վայր դնել միապետութեան «մտրակը», բաց անել ժո-
ղովրդի առջև փակած դարպասը և ճանաչել 150
միլիոն հպատակների իրաւունքն ու պահանջները:

Ցարը՝ ցարիզմի դէմ:

Սակայն ցարիզմը — այդ դարեւոր դաշնակցութիւ-
նը՝ յետաշարժ ոյժերի, նա որ ծնող-մայրն է հարս-
տահարութեան և բռնութեան, ստեղծագործողը վըշ-
տի և սարկացումի, առ ժամանակ լքած և յու-
սահատ, — դարան մտաւ, հաւաքեց իր ցիրուցան ոյժերը,
դիտեց թշնամուն, և ահա մի քանի ամսից ի վեր՝ հրա-
պարակ է եկել իբրև առաջապահ մարտիկ ոյժ, և օր-
հասական կռիւ է մղում՝ յետ դրաւելու «կորցրած
թագն ու գահը», տիրանալու նախկին փառքին ու մե-
ծութեան:

Բոլոր միջոցները ներելի են նրան, այդ վիրաւոր
գազանին. — խուլիգանացումն ամբողջ խաւերի, ոչնչացումն
օրէքի և օրէնսգրութեան՝ սրբագործած նոյնիսկ իր

ձեռքով, դաւ պետութեան դէմ, դիմումն օտար մի-
ջամտութեան, հալածանք ամբողջ ժողովրդի դէմ: Նա
է, այդ «կարգապահ» ցարիզմը, որ թքում է Ցարի
երեսին, ոտի տակ տալիս նրա մանիֆեստը, արձակում
«բարձրագոյն» հրահրած դուման, և ստիպում գա-
հակալ Ալիստեֆին՝ վաւերացնել անօրինակ ակտեր,
որոնց նմանը աշխարհը չէ տեսել, կատարել բռնու-
թիւններ, որոնցից քարերն են կարմրում...

Ցարիզմը՝ ցարի դէմ:

Այսօրւոյ գործելակերպն է այս, որի աջողութեան
համար, բարձրագիւր ոճրագործների լեգէօնը մի օր
սպառնում է յանուն զօրքի, մի ուրիշ օր յանուն
«իսկական ռուս մարդոց». մի տեղ յանուն «պետու-
թեան ամբողջութեան», մի այլ տեղ յանուն «կարգա-
պահութեան» — արիւն, վիշտ, բաղց, թալան, սպանու-
թիւն տարածելով այն բոլոր վայրերում, ուր յեղափո-
խական բանակը երազում էր տեսնել աշխատանքի,
արդարութեան ու հաւասարութեան
աստուածը...

Ոճրագործ բաղաբականութեան ստեղծած պատկերը՝
ստիպալի է և եզակի. — օրէնք կայ, առանց գործադրու-
թեան. բարձրագոյն հաստատուած դումա, առանց ընտ-
րութեան. ազատութիւն մամուլի և խօսքի, առանց գրելու
և խօսելու թոյլտուութեան. «բաղաբացիներ» առանց
ապահովութեան. քաղաք ու դիւղեր՝ առանց իրաւասու-
թեան: Յափշտակումն փողոցում, թալան տների մէջ
գողութիւն գանձարանում, աւազակութիւն պետու-
թեան մի ծայրից միւսը Բանտերը լի, դպրոցները փակ.
աները փեղկածածկ, զօրանոցները միշտ բաց...

Ոճիրի թագաւորութիւնն է այդ:

Տիրապետութիւնը սև-րեփմի, որ կատաղած երեկեան
հարածներին, յուսահատ գալարումներ է անում յե-
ղափոխութեան շուրջը, ըմբոստացած նոյնիսկ այն «ոճ-
րագործ բուրձի» դէմ, որի անունով նա այնքան ոճիր-
ներ գործեց, ոճիր անբաւ, անլուր ու անպատմելի...

Յեղափոխական տերրորի «գործագուրը» սաստ և սանձ
չեղաւ ոճրագործ գլուխների համար, այլ սկիզբն մե-
ծագոյն ամբարտաւանութեան: Յարութիւն առան նոր
Պրեվէներ, նոր անուններով — Սիպեագին, Իգնատիւկ,
Գուբասով, — մարմնացումը հալածասէր ցարիզմի, որ
ըմբոստացած երկու տարւոյ պատմական դէպքերի դէմ՝

երազում է վերականգնել թագաւորութիւնը կնուտի և սուրի,—մուսացնել տալ յեղափոխական դիւցազններգութիւնը, որով երկու տարի է շնչում ու ապրում են արթնացող ժողովուրդները:

Խիզախ է այդ ծրագիրը, բայց մեռելածին: Ամբարտաւան Յարիզմը կարող է, այո՛, սարսափ ազդել իր տկարամիտ Վիժմունքին, բայց ոչ անվեհեր Յեղափոխութեան, որ յոգնած վշտի ու ստրուկի հեծկտանքներից, ճակատամարտի և պայքարի Ռազմերգն է ուրոնում...

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ

(Յրամանեւն անխիղ Զեռագրեւ)

Պարտք կը զգամ արտայայտելու իմ խորին համակրանքը ձեր ժողովրդի տառապանքներու առթիւ և իմ հիացումը ձեր քաջութեամբ, ինչպէս և անձնուրուխեան համար՝ համդէպ ձեր հալածական ազգի:

Հպարտ եմ, որ Պարիզի մէջ առաջինը եղայ՝ հրապարակային ժողովով մը Եւրոպային մատնանիշ ընելու ձեր ժողովրդի մարտիրոսութիւնը և բողոքելու այն լքման դէմ, ուր Եւրոպական դիւանագիտութիւնը գլորեց ձեզ, մոռանալով Բերլինի Կոնգրէի մէջ իր ըրած հանդիսաւոր խոստումը: Ես ինձ համար պարտականութիւն մը ըրած եմ՝ Բաղաքական Գիտութեանց ազատ վարժարանի մէջ իմ աշակերտներուս յիշեցնելու ձեր կրած անարդար դժբաղդութիւնները և անտես անուած իրաւունքները:

Գիտէք մաև, որ Ֆրանսայի մէջ բոլոր կուսակցութիւններ համաձայն են ցանկութիւն յայտնելու, որ վերջապէս զլացած արդարութիւնը ձանձցելի: Եւ եթէ ձեզ հարստահարողները դեռ չեն պատժուած, եթէ կոտորածներն ու բռնութիւնները, որոնց զոհն են ձեր հայրենակիցները, վերջ զտնալու տեղ մորէն Փոքր-Ասիոյ քաղաքներու և գիւղերու վրայ կը սաւառնին, յանցանքը ամենէն առաջ Եւրոպայի անհամաձայնութեան, նախանձի և թերևս եսամոլութեանն է: Մեր պարտականութիւնն է ուրեմն ամոլադար բողոքել բարբարոսական սխտեմատիկ ընժիմի դէմ, որ ուրիշ նպատակ չ'ունի, բայց եթէ ջնջել ձեր ժողովուրդը:

Շատ լաւ կ'ընէք՝ յիշեցնելով քաղաքակիրթ աշխարհին յարգանքի և համակրութեան արժանի յատկութիւնները ձեր ժողովրդի, որ Ասիոյ միակ կամ առաջին քրիստոնեայ ժողովուրդն է: Նա պատմութեան մէջ մեծ դեր խաղաց. անիկա՛ ամեն տեսակ դառն փորձանքներ կրեց՝ առանց ընկճուելու, եւ անընդունելի է որ կորսուի այժմ, այնպիսի մի ժամանակ, երբ բոլոր ազգութիւնները կ'երկտասարդանան կամ կը վերածննին:

Ամուր պահեցէք ձեր խանդաղատանքը, հայկական դատի համդէպ, որը ազատութեան և քաղաքակիրթութեան դատ մըն է: Շարունակեցէք ալրելու արժանի ցոյց տալ ձեզ, և ես կը հաւատամ, որ ձեր ժողովուրդը՝ տառապանքներով շաղախուած ըլլալով համդերձ, պիտի կրնայ հիմ Արևելքի մէջ կատարել վերանորոգիչի դերը, որ այլ քրիստոնեայ ժողովրդի ուսերու վրայ կ'իյնայ:

Ձեր դասին հաւատարիմ անձնւոր՝

ԱՆԱՏՈՒ ԼԵՐՈՒՆ ԲՕԼԻՕ

“Դ Ր Օ Ծ Ա Կ” Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

(ՈՒՂԱՐԿԻԱՍ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼՆ)

Կ. ՊՕԼԻՍ, դեկտեմբեր 7

Էրզրումի թիւրքական շարժումը առանց հետևանքի չ'անցաւ: Տրապիզոնի վիլայէթում, Սըվազի շրջանում, ինչպէս և Վանի նահանգում ազգաբնակչութեան մէջ բաւական զգալի իրարանցում կայ էրզրումի դէպքերի առիթով: Սուլթանը սարսափահար եղած, հրամանագրեց Զէքի փաշային, Երզնկեանի շրջանի ըմդհանուր հրամանատարին, գէնթով սամձահարել էրզրումի ըմբոստ ժողովուրդը: Փաշան գաղտնի ճանապարհով պատասխանել է, որ աննպատակայարմար է ներկայ պայմաններում զօրքը դուրս բերել ժողովրդի դէմ: Տրապիզոնի պատերին կայքրած ազգազրերը կոչ էին անում՝ դէպի սթրափումն ու դիմադրութիւն: Այդ առիթով մի քանի բարձրագիւր անձինք կալանաւորուեցին: Կիրասոնի մէջ ևս այդ առիթով տեղի ունեցան խլրտումներ: Պալատական շրջանի մշտական ոճրագործները փորձեցին այդ շարժման մէջ ևս հայկական ազդեցութիւններ որոնել:

ԹԻՖԼԻՍ, դեկտեմբեր 16

Ընտրողական նախապատրաստութիւնները սկսած են. սակայն ոստիկանութիւնը, Պետերբուրգից տրած հրամանի զօրութեամբ, վերադարձած նախկին խստութիւններին, արգելում է հրապարակական ժողովներն ու համախորտմանը: Հակառակ օրէնքի ճամաչած ազատութեան, աղմուկատրացիան ընտրութիւններին մայում է իբրև հակակառավարչական մի գործողութեան վրայ: Այդ հանգամանքը անելի ևս զրգուում է դիմադիր տարրերի եռանդը: Տարաբախտաբար երկրի անապահով վիճակը, անթիւ ու անորակելի սպանութիւններ, թալան, գողութիւն, յարձակումներ չ'ըլատում են ընտրական աշխատանքն ու ծրագրերնը:

ԴԺԳՈՅ ՏԱՐԵՐԻ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄՆ

Սուլթանական բեփիի դէմ կուռ ու տարբերի համախորտման միտքը, երբեմն այնքան երազական և անգործագրելի, մտնում է իրականութեան շրջանը: Առաջին փորձերից մէկը տեղի ունեցաւ Ժընեվի մէջ և այն՝ աջող սկզբնաւորութեամբ:

Հելվետեան ականաւոր քաղաքի մէջ—որ կենտրոնատեղին է բոլոր քաղաքական բողոքողներին,—կայացան նախապատրաստական ժողովներ, «Դրօշակի» խմբագրութեան նախաձեռնութեամբ, որոնց մասնակցում էին Յոյն, Մակեդոն, Բուլգար, Սերբ, Բոսնիա-Հերցեգովինայի և Հայ կոմիտէների ներկայացուցիչները: Թիւրքերը բացակայ էին, ներկայացուցիչ չ'ունենալու պատճառով: Մինչև այժմ միմեանցից քաղաքականապէս խորթացած և յաճախ նոյնիսկ թշնամաբար տրամագրուած խմբերի առաջին ժամագրութիւնն էր այդ, այնքան ցանկալի աղատագրութեան գործի համար:

Համախորտման նպատակն էր՝ մի կողմից համար աշխուժութիւն հաստատել այն բողոք խմբերի մէջ, որոնք ուղղակի թէ անուղղակի՝ կռիւ են մղում սուլթաններին բռնապետութեան դէմ, և միւս կողմից՝ զին-

աղա, հաճի Իօմէր զատէ Հիւսէյն էֆէնդի և գազա-
յին թղթակցութեան պետ շէլալ էֆէնդի, ներկայ
գայմագամէն դժգոհ՝ զայն հեռացնելու համար ժողո-
վրդեան հանրագիր մը ստորագրել տալու կը ձեռնար-
կեն: Խորամանկ գայմագամն ալ՝ ասոր հոտը առածին
պէս, Կիրասոնի փորձէն դաս առած կը կանխէ և ան-
միջապէս պալատ կը հեռագրէ, թէ վերոյիշեալ անձինք
ժողովուրդը կը գրգռեն և Էրզրումի նման շարժում մը
կը սարքեն, որուն վրայ անմիջապէս պալատէն հեռա-
գիր մը կը հասնի և կէս գիշերին մէքթուպի Սիրէյ-
յա պէյը, Մուսա-Մէհմէդը, ուրիշ Կոմիսները և ձիա-
ւոր ոստիկաններ հետը առած՝ Բլաթանա երթալով՝
կը ձերբակալէ նոյն անձերը, որոնք գիշերը կը փոխա-
գրուին հոս և կը բանտարկուին: Առայժմ՝ յայտնի չէ,
թէ արդեօք ասոնք Պոլիս պիտի տարուին, թէ այլ վայր:

Կիւմուշլուանէի սանձագին կից Էրզրումը գրէրէի նա-
հիւնէին միւտիւր Պէհմէթ պէյն ալ սաստիկ կերպով
ծեծած է ժողովուրդին կողմէն: Կիւմուշլուանէէն քննիչ-
ներ և բժիշկ խրկած են՝ խնդիրը քննելու և Էրզրում-
մի կուսակալին տառտսին արժանացած գիւղախմբի միւ-
տիրը դարմանելու համար: Այս գանակոծութեան
շարժառիթը դեռ հոս յայտնի եղած չէ:

Ղերջերս հինգհարիւրական ղուրուշ ամսականով
թիւրք լրտեսներ նշանակած են և խիստ հսկողութիւն
կայ: Հայ փոլիս Մենձիկն ալ մէկ երկու օր է, իբր թէ
պաշտօնանկ ըլլալով՝ համազգեստը հաներ է: Թերևս
թիւրք կառավարութեան մէկ խաղն է այս...

Ո Ճ Ր Ա Գ Ո Ր Թ-Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ե Ա Ն Ե Ր Ը

ՎԱՆ, Մոյեմբեր 14

Բռնակալութեան պաշտօնեաների սրտերը թունա-
ւորել էին: Պատրաստուած էր մի նոր արիւնտ Սա-
սուն, այս անգամ արդէն Կառկառի և իր ամբողջ
շրջանի լեռնագաւառները գլխին: Հարեածը ուժեղ էր
լինելու և արդիւնքը սարսափելի—շահագրգռած էին
երկու Կուսակալներ՝ Բիթլիսի և Վանի: Առաջինը քա-
նի անգամ ամբաստանել էր երկրորդին Բ. Գրան առ-
ջև, իբր թէ սա յեղափոխականներին չի հետա-
մտում: Եւ երկուստեք սկսել էր տենդոտ գործունէու-
թիւն: Մէկը իր ամբաստանութիւնը հաստատել էր ու-
զում, միւսը աշխատում էր ամեն կերպ արգարանալ
անպարտ դուրս գալ Բ. Գրան առջև: Ամիսներ շարու-
նակ գաղտնի հեռագիրներ էին փոխանակուած կուսա-
կալութիւնների, Բ. Գրան, շրջանի գայմագամների ու
դանազան գաղտնի գործակալութիւնների միջև: Սկսած
էին լուրջ պատրաստութիւնների նախնական ձեռնարկ-
ներ... Աղթամարի անցեալ դէպքերի ժամանակ թիւրք
կառավարութիւնը լաւ ճանաչեց իր թնդանութների ու
զինւորութեան ոյժը. և այն օրից մինչև այժմ սուլ-
թանի հաւատարիմ պաշտօնեաները ձգտում են նա-
ւատորմի զ կառուցանել Վանի լճի վրայ, որպէսզի
կարողանան նոյնպիսի կամ նման պատահարների դէպ-
քում՝ անկարգութիւններն առաջն առնել:
Պարզ է, սակայն այդ անւան տակ՝ նրանք իրենց գըր-
պանի մասին են մտածում. անցեալի օրինակները դը-

րան ապացոյց: Հայերից պարտքով հաւարած նիւթե-
րով այդ նոյն պաշտօնեաները կառուցել էին այն հըռ-
չակաւոր յնաւատորմիդը՝ որը անկարող եղաւ գէթ
մի անգամ չափել Վանի լճի լայնութիւնը, և իր հետ
միասին խորտակեց հայ վաճառականների ապրանքները,
բայց և այնպէս այդ անյաջողութիւնը չի յուսահատե-
ցնում շահագրգռած պաշտօնեաներին: Այժմ՝ նրանք
նոր վարպետներ են բերել, և մարտանաւերի
կառուցման ծրագիրը մշակում է արդէն...

Մի ժամանակ մեր զինւորական վարչութիւնը, հիւ-
պատոսների և թիւրք ու հայ խուռն բազմութեան
ներկայութեամբ, ռազմափորձեր է անում նոր ստաց-
ւած Մաուզէրի հրացաններով: Եւ այս փորձերից ան-
միջապէս յետոյ՝ երկու պաշտօնեաներ՝ Ադամ բէյ և
Հիւսնին զինւորներով գաղտնի առաջ շարժւեցին դէպի
հարաւ: Նրանցից առաջ ճանապարհել էր դէպի Կառ-
կառ նաև Բիթլիսի կուսակալը, գործողութիւնները
անձամբ ղեկավարելու... Ժողովուրդը անհանգիստ վի-
ճակի մէջ սպասում էր կոտորածների սև լուբերին:
Ահամայ սարսափ էր ազգում այն միտքը, թէ մի գու-
ցէ աւելի ու աւելի լայնանալով՝ կոտորածը համայ-
նատարած բնաւորութիւն ստանար:

Բիթլիսի կուսակալը աչքի էր ընկնում իր անսովոր
եռանդով. արեխներ ոտքերը քաշած՝ յետխոտն առաջ-
նորդում էր զօրքին սար ու ձոր, պատրաստ հան-
դիպելու «անիծեալ ֆէդայիներին»... Օրեր շարունակ
պտտեցին այսպէս, բայց ոչինչ չը գտան. բացի խեղճ
ու կրակ գիւղացիներից... Եկան հասան և Խնձորուտ
գիւղին, որի մասին թիւրքերն ու քիւրդերը ամեն տե-
սակ առասպելներ էին պատմում, առիթ տալով կառա-
վարութեան զանազան կասկածների:

Լուր կար թէ երկար թափառելուց յետոյ «անձ-
նէր» կուսակալը իր բարկութիւնը թափելու է խեղճ
Խնձորուտի գլխին: Ուստի լուրը գիւղին հասնելուն
պէս գիւղացիք թողնում են իրենց տները և պասս-
պարւում են անմատչելի ժայռերում: Եւ երբ վերջա-
պէս կուսակալը հասնում է իր ճանապարհորդութեան
նպատակը կազմող փորքիկ Խնձորուտին, նա գտնում է
գիւղը դատարկ, ու զայրանալով, մի բանի ապարդին
խուզարկութիւններից յետոյ, հրամայում է կրակի
մատնել կիսաբանդ խրճիթները: Այրում են գիւղը...
Եւ իր քաջագործութեան գիտակցութեամբ լեցած՝
կուսակալը վերագրանում է Բիթլիս, ուր գալիս են
նաև Հիւսնին ու Ադամ բէյը...

Այս ամենից յետոյ՝ Կառկառի շրջանը հրաման է
ստանում ամենախիստ կերպով վարւել հարկատուների
հետ, գանձել տուրքերը շտապ ու արագ, չը թողնել
և ոչ մի ապառիկ: Թահսիլտարներն ու զափթիէները,
ստանալով այս հրամանը, խուժը-խուժը, հերթով այցե-
լում են գիւղերը, սուլթանի ողորմութիւնը աւետելու—
ժողովրդի արիւնը ծծելու...

Վ. Ո. Ն., 20 նոյեմբեր

Ղերջերս մահմեդական ժողովրդի ներքին կեանքում
յեղաշրջումը քանի գնում աւելի ու աւելի է շեշտ-
ւում և այդ բանը մեզ համար նոր յուսու-
դուն էր է բացանում: Նշաններ կան, որ թիւր-

մակերպող ո՛չ մի հիմնարկութիւն, ո՛չ մի հաստատութիւն չը կայ:

Քացառութիւններ չեն նրանք՝ որոնք օրերով շաբաթներով ամիսներով աշխատանք, գործ խնդրելուց և շարունակ միւնոյն — «գործ չը կայ» — պատասխանը ստանալուց յետոյ, աղեկտուր հայեացքով մըմնջում են. «Հոգուտ մատաղ, երիք օր է բերանս պատառ չեմ գրել, հացի փող տուր»: «Բախտաւորները» միայն այս տեղ գործ գտնելուց յուսահատ՝ գնում են Անդրկասպեան երկրները, աւելի անծանօթ, աւելի անյուսալի վայրեր...

*

Հաշտութիւն թէ զինագարար—չը գիտենք, բայց իրականութիւնը այն է, որ համարեա դագարել են թուրք-հայկական ընդհարումները թուրքերը աւելի վստահութեամբ վերագառնում են իրենց քանդած գիւղերը, սակայն 18—19 ամսայ ընդհարումները իրենց յետեւից անխուսափելիօրէն բերել ու բերում են այն բոլոր աղէտները, որոնք գալիս են պատերազմներից յետոյ յաղթող և յաղթող՝ երկու պատերազմող երկրների գլխին հաւասարապէս:

Եւ թրքական վոհմակների գաղանային յարձակումները, ընդհարումները դագարելուց յետոյ ահա գլուխ է բարձրացնում ս ո վ ը ընդհարումներին ենթարկւած գաւառներում, որովհետեւ ժողովուրդը կամ չը կարողացաւ ցանել կամ չը կարողացաւ քաղել կամ թշնամին յափշտակեց, այրեց, և կամ ցանածը հողից չը քաղւած՝ փչացաւ, ոչնչացաւ մեր երկրներում սովորական բնութիւնն աղէտներից:

Եւ այժմ սովի սպառնալիքը՝ աւելի քան թրքական ընդհարումները, աղէտաւոր է թուում, իսկ դրա դէմ կռւելը, պաշտպանելը բուցէ աւելի դժւարին՝ քան յարձակումների դէմ, որովհետեւ բեկերը սկսել են իրենց ղեկավարած յարձակումների աղէտներից պակաս մնացածը լրացնել հային հաց չը ծախելու բ ո յ ո ս ո վ, իսկ կառավարութիւնը՝ իր յարուցած բազմալիմի դժւարութիւններով ու հալածանքներով:

Ժողովուրդը պաշտպանող ղեկավար-գործիչները 18-20 ամսայ տենդային աշխատանքից ջարդւած, փշրւած՝ ստիպւած են հեռանալ իրենց շրջաններից և այդ ղեկավար տարրի հեռանալով՝ վերանում է և կազմակերպութեան զսպող հմայքը, և հասարակութեան տականքները՝ բոլոր դասակարգերից, գլուխ են բարձրացնում, սրում են ատամները աւելի յանդուգն կերպով կեղեքելու, տանջելու, յափշտակելու, բէակցիայի սխրագործութիւնների պակաս թողածը լրացնելու համար...

Պիտի հասնե՞նք արդեօք խաղաղօրէն գարնան դուռը, և եթէ հասնենք էլ, այդ ժամանակ դարձեալ չը պիտի՞ կախու մեր գլխին թրքական ընդհարումների սուրբ: Ահա հարց, որին առ այժմ ոչինչ չէ կարելի պատասխանել...

Կ Ո Չ

Մեր շրջանի գիւղացիութիւնը ներկայումս տանջւում, քայքայւում է թէ անտեսապէս և թէ բարոյապէս, բայց ընդհանուր տնտեսական և քաղաքական անպատասխաններից՝ նաև գողութիւնից ու աւազակութիւնից, որոնց

թ-և է տալիս գիւղացիութեան ինքնօգնութեան թուրանալը, շնորհիւ բէակցիայի դաժան բէժիմի: Աւազակները և գողերը կազմակերպւած կողպտում են աջ և ձախ՝ թէ հային, թէ թուրքին և թէ վրացուն, խլում են խեղճ գիւղացուց վերջին լծկան եղը, այրում են նրա խտան ու դարմանը, ահաբեկում նրան: Հայ-թուրքական կոտորածի միասնորոտում առաջ եկած մարդկային ստոր և վայրենի ինստինկտները իրենց զգայնել են տալիս և նրա արասայտու մից տուժում են ամենքը՝ թէ հասարակութիւնները, թէ անհատները և թէ ժողովուրդի բարեկեցութեան համար գալուցիւն ունեցող գործերը: Առաւելարութիւնը զբաղւած է միայն և միայն «կրամօլայի» դէմ կռւելով, իսկ աւազակութիւնների, գողութիւնների և շանտաժի վրայ նայում է իբրև որոշ գործօնների, որոնք քանդում են ժողովրդական ինքնագործունէութեան հիմքերը և դրանով նպաստում կառավարութեանը՝ իր ոճրագործ արարքների մէջ:

Ոճրագործութեան երկու ֆակտորների քայքայիչ ներգործումը հասարակական հիմքերի վրայ ներկայումս հասել է իր գագաթնակէտին. ժողովուրդը հեծկտում է այդ տանջանքներից: Սակայն այդ գործօնների դէմ ատելութեան թոյնը լցնում է ժողովրդի համբերութեան բաժակը. ժողովուրդը տեղ-տեղ խիստ պատիժ է տալիս ոճրագործութեան հեղինակներին:

Բայց ի՞նչ օգուտ մասնակի պատիժներից, չարիքի դէմ կռւելը պէտք է լինի կազմակերպւած, ընդհանուր ու որոշ ծրագրով. տանջողները պէտք է ձեռք մեկնեն իրար և ուժգին հարւած տան թշնամուն: Եթէ ներկայումս կառւելի չէ գլխաւոր ոճրագործին՝ կառավարութեանը տապալել, կարելի է վերջ տալ ժողովրդի մէջ գոյուցիւն ունեցող գիշատիչ տարրերի արարքներին: Գրա համար հարկաւոր է ոչ թէ վճատել ու սլբալ, այլ կազմակերպել ու կատարի կռիւ յայտարարել այդ չարագործներին:

Ա շ ի ս ա տ ա լ ո ը գ ի լ զ ա ց ի ու թ իւ ն, որ միշտ խորշել են և խորշում են աւազակներից ու գողերից, որ կարողացար պատուով դուրս դալ այն սև ու կործանիչ մթնոլորտից, որի անունն է հ ա յ-թ ու ը ք ա կ ա ն կ ո ս ո ը ա ծ, դու կարող ես արմատախիլ անել քո միջից և այդ համեմատաբար փոքր՝ չարիքը: Գրա պահանջում է քո բարեկեցութիւնը և այն սուրբ գործը, որի համար դու այնքան արիւն են թափել: Գրա՝ չը պէտք է թոյլ տաս, որ քո ձեռքով մաքրած հրապարակութեան խողեր խաղան գողերը, աւազակները և շանտաժիստները. սրանք պէտք է չը քանան, սրանք չը պէտք է խոչընդոտ հանդիսանան քո գաղափարական կռւի ճանապարհին: Հ. Յ. Գաշնակյութիւնը, որ միշտ պաշտպանել է աշխատող, դառն քրտինք թափող ժողովրդին, որ նրա գոյութեան ու բարեկեցութեան նեցուկն է եղել չի կարող այս դէպքում էլ մնալ անտարբեր. նա ցոյց կը տայ իր աջակցութիւնը այդ ժողովրդին թող լաւ իմանան ուրեմն այդ գիշատիչ տարրերը, որ նրանց քաղաքագործութեան վերջաւորութեան ժամը հասել է և թող օր առաջ ձեռք վերցնեն իրենց ոճրագործ արարմունքներից: Աշխատաւոր ժողովրդի արեան գնով մաքրելու ասպարէզը դրանց համար չէ:

Կեցցէ աշխատաւոր ժողովուրդը.
Կորչի ոճիրն ու ոճրագործ կառավարութիւնը.
Կեցցէ Հ. Յ. Գաշնակյութիւնը.

Հ. Յ. Գ.

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՕՄԻՏԵ

1906, նոյ. 21.

ՅԵՂԱՓՈՒՍԱԿԱՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

VI

Տ Ա Ռ Տ Ի Կ Ի Մ Ս Ս Ի Ն

Իւրաքանչիւր քաղաքական կուսակցութեան տաքտիկը պէտք է սերտ կերպով և օրգանապէս կապւած լինի իր

Դ Ա Շ Ն Ա Կ Ց Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Ա

Որպէս Քուրմը սրբազան՝ արիւնլուայ հայրենիքի Յոյսի՛ն դարևոր
 Դու կանգնած ես հսկայօրէն մեր ճակատագիրներուն քառուղիին վրայ .
 Քեզ ուղջունելով՝ առջևէդ կ'անցնին գունդերը Ուխտամուկներուն
 Ու երգելով կ'երթան մեռնելու հո՛ն, ուր քու Կամօքը կը սահմանէ...

Արևը իր Բեհեզմենը կը փռէ երկաթէ Դահլիշ շուրջը,
 Ու մայր զիշերը իր Վրաններուն տակ Բանակներդ կը պատսպարէ .
 Մըրիկները Քայլերդ՝ ճամբայ կը բանամ Առապարներն ալելով,
 Իսկ շանթերը Յարթանակներդ կը քանդակեն Ապառաժներդ՝ ճակատներուն...
 Բազէները Երգերդ կը կռնչեն Ամպերու վրայ,
 Ու արծիւները Տատրակներդ ալէս Ուսերդ կը թառին,
 Վագրերն ու յովազները Յարգանքի կը կենան երբ Վաշտերդ կանցնին .
 Ու մոյզները Սանձերը կը կրծեն Արշաւանքներդ մասնակցելու համար...

Դրօշակներդ տակ Մահը քաղցրութիւնն ունի Ծնունդի՛ն,
 Ու հին Մեռելները հողի խորերէն Ձինուորներդ կը նախանձին .
 Իսկ ամէ՛ն Պատմի՛ երկու Երա՛գ ունի այս աշխարհին մէջ՝
 Նախ Անճնդ հպարտ, և ապա գովեստի տող մը Պատմութեանդ մէջ...

Ձի դու Վէմն ես ամկեան հայրենի ազատութեան Խորանի՛ն,
 Ձոր մեծ Քարկոփները տաշեցին դարերու անկործան Մարմարներէ՛ն,
 Ու Մայր Երկիրը իր ազնիւ արեան Երանգներով խորհրդանշանած՝
 Քեզ կանգնեցուց բռնութեան Պարկայներդ հանդիման՝ ապառնի Սէմի՛ն վրայ,
 Որպէս Երդումը մաքառումի ու որպէս Առհաւատչեան իր վերհարմութեան...

Դու Ակո՛նքն ես անապակ, ուրկէ մեր Կեանքը կ'առուակէ,
 Ու Խրախճանքը մեր տուններում, ուր Յուսահատութիւնը կ'արտասուէ...
 Դու Պատանքն ես մեր մեռելներուն ու Նշխարը անոնց բերանին,
 Ու Աւազանը մեր նորածիններուն ու Միւտոնը անոնց ճակատին,
 Դու Սո՛ւրբն ես նորանշան և Ուխտատեղի՛ն հալածեալներուն,
 Ու Չանքը վերածնութեան և Ռահվիրան փառքի պողոտաներուն,
 Դու Երգն ես մեր լիւններում ու Արծազանքը որք ծործորներուն,
 Ու Մու՛նչը մեր ամպրոպներուն ու կուրացնող Շանթերը անոնց,
 Դու Խառնարանն ես վերաբռնկած մեր նախնի Հերոսութեանց,
 Ու սպառազէն Հայրը ազգին ու կուռ Կամօքը ամոր...

Ու Քեզ դէմ է որ այսօր կը թոթովեն շնականօրէն
 Անո՛նք, որ կը Խնդայի՛ն, երբ Դու զաւակներդ կ'Ողբայի՛ր,
 Ու անուշահոտ Իղերդ՝ կ'օծուէին, երբ Դու գլխուդ Մոխի՛ր կը գանէիր .
 Անո՛նք, որ կը Շուայտամայի՛ն, երբ բիւրբի հողը կը ճանկուտէին,
 Ու կը Պծնուէին լնքնագոհ, երբ Որբերը վաճառքի էին հանուած,
 Անո՛նք, որ Մտրակը կը համբուրէին, երբ Դուն Դաշույնդ էիր քաշած,
 Անո՛նք, որ Սարսափի՛ օրերուն մէջ Քեզմէ՛ հայրաբար պաշտպանուեցան,
 Ու անո՛նք, որ Եղբայրութիւն կը բարոզեն վատութիւններն ապտանքելու համար,

Քե՛զ դէմ, երբ Պատմութեանդ դեռ կարմիր է այսօրի Ընդհարումներէ՛ն,
 Ու Սո՛ւրբ դեռ մերկ է և Շրթունքներդ դեռ կը պատգամեն,
 Քե՛զ դէմ, երբ ճակատդ դեռ մթնած է ու Կոպերդ ծանրացած,
 Սակայն Բագ՛ուկը կը բարձրանայ թշնամու մահուան հոր Ծախա՛նով...
 Քե՛զ դէմ, երբ Ջորութիւնդ տիրականօրէն պատնէշած է Բարձրաստութիւնը
 Ու անվերջ Յարթանակներդ կը շեփորուին պայքարի Կիրճերէ՛ն...
 Քե՛զ դէմ, երբ ծողովորդը արդարութեանդ Դատաստանը կը պաղատի,
 Ու Երգերդ աղօթքի տեղ կը թրթռան իր Շրթունքներուն վրայ .
 Քե՛զ դէմ, երբ Ազգը արծակեցիր պատապարտութեան անարգ Սլու՛նէն,
 Ու ամոր Դահիճները սահմուկեցուցիր դիւցազնական Ճիւղերդ...
 Քե՛զ դէմ, երբ մեր ազատ Իրականութիւնը դարձնելու կը պատրաստուի,
 Ու վերջապէս Քե՛զ դէմ, որ հրեղէն Արգանդն ես մեր Արշալոյսի՛ն...
 Բայց Դո՛ւ, ո՛վ Հայր, երկայնամիտ ես, համբերող ես ու ամհաս,
 Դու Արծիւն ես սաւառնող, որուն օտար է բոյնը Սողունի՛ն...
 Դուն վկայ ես մեր Արիւնի՛ն, որ դեռ կը թափի Մոխիրներուն վրայ,
 Ու կը տեսնես մեր յուսահատութեան Կարաւանները Գիշերներդ ընդմէջէն
 Եւ Արհաւիրքի՛ն ոռնոցը կ'առնես, որ Մայր-Հողը կը մրդկէ...
 Նորանոր Թիպարտներուն շղթաներուն հեծեճամբը Ականջներդ կը հասնի,
 Ու Մըրկահաւերդն կ'ունկուրես, որ մոր Փոթորիկները կ'ազդարարեն...

Դու գիտես, որ ՈՏԻՐՆԵՐՈՒՆ ՈՏԻՐՆԵՐ Է Սուրը վար դնել,
 և ԻՆՔՐՈՍԱՍԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Է մոլեռանդ թշմամլին Կարեկցութիւն հայցել,
 Խաղաղութիւնը Քեզմո՛վ Է միայն, և միայն Քեզմո՛վ գոյութիւնը Ազգին,
 Ու ճամբան դժուարն է դիւցազնական, որով ընթացան Ազգերը ազատագրուած...
 ևս վշտացած Նայուածքը Ձաւակներո՛ւ վրայ կը յաճի՛

Անո՛նք բոլո՛րն ալ շուրջը են, Հայր, գօտեպնդուած են, աւելի՛ են քան երկը,
 ևս փլատակուող Ձայրո՛յթի պարիսպներու շրջողով Երդո՛ւմը կը կրկնեն...

Իսկ Դու հայրենի Փուշերո՛ւն վրայ երկաթէ Սրունքներո՛վը ինչպէս Այսօ՛ր, Յոյնպէս և Վա՛ղը՛

Որպէս Քո՛ւրը սրբազան արիւնընայ հայրենիքի Յոյսի՛ն դարևոր
 Կանգնած պիտի ըլլաս անդողուելիօրէն մի՛շտ մեր ճակատագրիներո՛ւ քառուղիին վրայ,
 Քե՛զ ողջունելով՝ առջևէդ պիտի անցնին Սեյուները՛ն ֆեդայիներուն,
 Ու երգելով պիտի երթան Մեռնելո՛ւ հո՛ն, ուր քու Կամքը կը սահմանէ...

ՎՏԱՐԱՆԳԻ

Կ Ե Ն Ս Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Ն Ա Հ Ա Տ Ա Կ Ի Ա Ծ Ն Ե Ր

ՀԱՄԱՌՈՑ ԿԵՆՍԱԳՐԱՎԱՆ

Ստուգելի՝ 1904 յունուար—յուլիսի կալուցներու՝ ընկածների

(Շարունակութիւն)

ՔԵՆՈՒ ԿՈՒՐԱՎՅԻ (ՔԵՆՈՒԳ ԲԱՐՍԻՂ).—50 տարեկան, միջնասակ, առողջ կազմածքով. հարուստ ընտանիքի զաւակ է հինգ փոքր հասակից ցոյց էր տալիս վերին աստիճան անհասկարա բնակութիւն. 15 տարեկան հասակում իսկ նա չէր քաշուած իրենց գիւղում պատահող քրդերի հետ կուլներ սարքեր, քրդեր՝ որոնք գալիս էին իրենց քմահաճոյքի թելադրած ներութիւններին ենթարկելու գիւղացիներին: Չափահաս դառնալուն պէս թողնում է տունը պանդխտում Պոլիս Այնտեղ մի քանի տարի ծառայութիւն անելուց և փող վաստակելուց յետոյ՝ անցնում է Բօլքարիա: Կրն շրջապատող միջավայրի և ընկերների շնորհիւ կապուած է յեղափոխական գործին և քիչ վերջ բողոքովն նրան ներուում: Ճիշտ այն ատենները, երբ Հրայր Բօլքարիայում տեսնուում էր հայաստանցի գողթականների հետ, Բարսեղն էլ շատերի պէս նրա ամենամտ բարեկամներին է լինում: Զինուորացուում է, սեփական փողով իրեն համար վէճեր է հայթայթում ու անցնում Կովկաս՝ Երկիր վերագանալու համար: Բարսեղի վերջին նպատակը անմիջապէս չի յաջողում և նա պարտաւորուած է լինում Կովկասում ապրելու դարձեալ իր սեփական աշխատանքով, մինչև վերջ յանձն չառնելով բեռ դառնալ կազմակերպութեան համար: Արդ ժամանակամիջոց անցնելուց յետոյ՝ Հրայրի խումբը Բասեն պէտք է մտնէր, բայց Բարսեղ այդ ատեն հիւանդ լինելու պատճառով կորցնում է վաղուց ցանկացած առիթը և մի քիչ աւելի մնում Կովկաս: Վերջապէս չարտարի խմբի հետ յաջողում է Երկիր մտնել, և շուտով գնում է միանալու Սերու-Աղբիւրին, որ տակաւին ողջ էր և գործում էր քիչ յետոյ Սերու պարտաւորուած լինելով զինուորներին առժամապէս արձակելու, Բարսեղն ևս հեռանում է Սերուից ու մտադրում նորից Կովկաս վերագանալ, բայց գալուց առաջ որոշում է այցելել գէթ մի անգամ իրենց տունը: Եւ գնում է:

Իբրև գիւղում աչքի ընկնող տուն, շատ սովորական

էր որ օտարականներ գային Բարսեղենց տունը, պատարակէին, պարենաւորէին ճամբան շարունակելու համար: Այն օրից երբ Բարսեղ թողել էր իր ծնողներին և պանդխտութեան դիմել, 25 երկար տարիներ էին անցել. պատանին այժմ մեծացել, չափահաս տղա մարդ դարձել, դէմքով և արտաքինով միանգամայն փոխել: Այդ պատճառով էլ ընտանիքի անդամներից ոչ ոք չի կարողանում ճանաչել նրան, երբ նա հայրենական յարկին տակն էր գտնուում. իսկ ինքն չէ ուզում իրեն յայտնի կացուցանել: Հետեւեալ օրը ճանապարհը շարունակում է և մինչև Խնուս հասնում: Յայտնի չէ թէ ի՞նչ պատճառով չի կարողանում այնտեղից առաջ գնալ ու նորից դառնում է տուն:

Այնտեղից Բարսեղի գործն է լինում իրենց և շրջակայ գիւղերում նոր ընկերներ ձարել և նրանց կազմակերպել. ընդունում էր Սերուի յանձնարարութիւնները ու ճշտութեամբ կատարում: Բայց իր յարաբերութիւնները երկար ժամանակ գաղտնի չը մնացին կառավարութիւնին, որ նրան, իբրև կասկածելի անձի, սկսեց քայլ առ քայլ հետեւել: Բարսեղ ինքզինքը ապահով չը վզալով՝ բարձրացաւ դէպի Սասուն ու նորից սկսեց զինուորական ծառայութիւնը: Սերու տեսնում էր նրա ճարպիկ և անձնէր գործունէութիւնը և առանձին վստահութիւն ունէր դէպի նա. նրան էր յանձնում շատ անգամ այնպիսի պատասխանատու գործեր, որ դժւար թէ ուրիշներ կարողանային ստանձնել: Նա այնտեղ հետեւ էր շատ անգամ իջաւ դաշտ և այնտեղ մնաց կարճ ու երկար ժամանակով...

Սերուի սպանելուց յետոյ Բարսեղի գլխաւոր գործիչ-ընկերներն եղան Սարոն և Սեդրակ: Մի անգամ Բարսեղ այդ երկուսի հետ գտնուում էր Կուրավա գիւղում: Կառավարութիւնը մի մասնիչ հայի—հաւատարիկի Մակարի—ցուցմունքով գալիս է ձերբակալելու դրանց: Այլաբէյը 50 ձիււոր զինուորներով պաշարում է գիւղը. զինուորներից մէկը ջուր ուզելու համար՝ մտնում է մի տուն, ուր տեսնում է Սարոն ու Սեդրակին: Արջիներս փորձում են բռնել թիւրքին, որպէս զի սա չը հաղորդէ զինուորներին իրենց մասին. թիւրքը դուրս է ցատկում տնից, տղաները ետեւից հրացան են կրակում ու գլորում նրան: Հրացանի ձայնից թիւրքերը անմիջապէս պաշարում են տունը, երկու կարիճները գիրքեր բռնած՝ սկսում են կռուել: Կրճկարիտար բրկար չի տեսնում դիմագրութիւնը: Սեդրակի հրացանը աւրւում է: Սարոն դուրս է գալիս

տնից՝ աւելի յարմար գիրք բռնելու համար, աղից ու ձախից կրակելով կուռում է իրեն շրջապատող զինուոր- ների հետ ու առաջ անցնում, բայց ընկնում է թըշ- նամու գնդակների տարափի տակ: Թշնամին չէր ի- մանում թէ Սեդրակի հրացանը փչացել է, ուստի շարունակում էր հրացանաձգութիւնը: Սեդրակ պաշտ- պանւելու և ազատւելու ուրիշ միջոց չունենալով՝ քան- դում է իր հրացանի մասերը, փամփուշտների հետ ցրիւ է տալիս, կորսնցնում և ապա ողջ ողջ թշնամու ձեռքը չ'ընկնելու համար՝ հանում է դաշոյնը ու իր սիրտը խրում...

Քեռին գտնւում էր մի ուրիշ տան մէջ. հրացանա- ձգութեան ձայներից հասկացել էր թէ բանը ինչու՞ն էր, ուստի դուրս գալով անից և գիւղի մի ուրիշ կողմ դիրք բռնելով՝ սկսում է գնդակ տեղալ զօրքերի վը- րայ. իրեն ընկերակցել էին համագիւղացի Նազար հրացանով և Յրօնքի Շուշանիկ* ատրճանակով: Թըշ- նամիներից մէկը՝ Իւսուֆ շաւուշ, որ միւսներից աւելի խիզախ էր, յարձակում է գեռու վրայ, բայց վայր է գլորւում սրա գնդակից: Քեռին նկատում է քիչ վերջ, որ Սարօի և Սեդրակի կողմ հրացանաձգութիւնը դա- դարած է և կարծելով թէ նրանք հեռացել, աղատ- ւել են, ինքն էլ է քաշում գիւղից: Գիշերով վերա- դառնում է գիւղ, և այն ատեն է միայն իմանում, որ Սարօն ու Սեդրակ սպանւել են:

Այս միևնոյն դէպքի ժամանակ մատնւում է նաև Հրայր (Նըմենակ), որ այնուհետև պարտաւորւած է լինում փախստական ապրել: Քեռին սրա հետ գործով Ախլաթ է գնում, ուրկից վերագառնալիս Չուսի ու րա - Շամբի մէջ մի անգամ ևս կուի է բռնուում: Այնուհետև նա ստանձնում է Խնուս գնալու և այն- տեղի ժողովուրդը կազմակերպելու գործը: Այդ ժամա- նակ էր, որ կառավարութիւնից կասկածների է են- թարկւում, իր դրութիւնը օրէ օր վտանգաւոր դառ- նում, ուստի առժամայէս բարձրանում է Սասուն: Բայց Քեռու պէս յաջողակ մի գործիչ անհրաժեշտ էր Խնուսի համար, այդ պատճառով շատ չանցած վերա- դարձաւ Խնուս, ուր շարունակեց կազմակերպել ժողո- վուրդը, զինել նրան ամեն հնարաւոր միջոցներով և օգնել փոխադրութիւններին:

Սասունում սկսեցին կռիւները: Քեռին այդ ատեն իրենց գիւղում էր գտնւում: Համագիւղացիներից մի խումբ է պատրաստում և օգնութեան է գնում Սա- սուն: Մասնակցում է բոլոր կռիւներին, որոնց մէջ ցոյց է տալիս մեծ բաջարտութիւն և շրջանկատ սառնա- սրտութիւն: Մասնակցում է նաև կոփի կուսին, որից յետոյ, նահանջելու ժամանակ, ջուրը անցնելիս թըրջ- ւում է, ապա կուսից ջրտերից ծանր կերպով ձեռ- ւում և հիւանդ վիճակի մէջ վեց ընկերների հետ նո- րից գնում կուրավա: Այդ գիւղում նա չէր կարող,

* Շուսանիկ Էդրե և Յրօնքի Խուսիկի: Շուսանիկ մեծ ոգեւորու- րեալ օգնել է Գուրգենին և իր խմբին: Համագիւղացիներից շատեր կառավարուեալ էին մասնի: Շուսանիկ պարտաւորւած կառ վա- խասական արեւի մաս էր գալիս գիւղերում և յաջկապէս աշխա- տում կամեց մէջ էր յիշատակական մեծի սերման: շայր վար- ժապէս է կոչ, որից նա կարողացել էր սովորել գրել-կարգալ և բա- ւական գիտելիքներ ձեռք բերել:

ի հարկէ, երկար ժամանակ մնալ որովհետև կառավա- րութիւնը աւելի բան երբեքից է խիստ կերպով հետե- ւում էր՝ յեղափոխականներին ձեռք ձգելու համար: Քեռին դուրս է գալիս գիւղից, մտաւկայ գետի ախում մի գետնափոր սարքել տալիս և ընկերներով այնտեղ պահւում առժամայէս: Այդ տեղեկութիւն չէ ունե- նում այդ գետնափորի մասին, բացի գիւղից պաշար փոխադրողներից: Գժբախտաբար երկար չէ անցնում և պատահամբ դաշտնիքը յայտնւում է:

Մի օր ընկերներից մէկը, Նազար, գետնափորից դուրս գալով, ջրի աիւր իջնելու ժամանակ գիւղի կող- մը նկատում է կառավարական զինւորներ, չէ կար- ղանում երկար ուշանալ գրտում և վերագառնում է ընկերների մօտ: Զինւորներն ևս իրենց կարգին նկա- տում են մենակ հեռացող Նազարին, որ տախարակու- թեան վրայ յանկարծ անյայտանում է նրանց աչքե- րից: Այս հանգամանքը աւելի է հետաքրքրում ու կասկածանքի մէջ գցում զինւորներին, որոնք խփոյն և եթ բռնում են Նազարի հետքը: Մտերբը, սեփական արտի՝ մէջ աշխատելիս է լինում մի գիւղացի, հայց- նում են նրանից, նա չէ կարողանում գոհացուցիչ պա- տասխան տալ, ուստի սպանում են նրան. ապա դար- ձեալ շարունակում են պրպտել շրջակայքը: Գտնում են մի ցաք, վեր են բարձրացնում այն: Գետնափորը բաց- ւում է զինւորների առաջ, որոնք առանց ժամանակ տալու ներսիներին՝ սկսում են միահամուռ գնդակ տեղալ ներսը: Քեռին վանդակի մէջ փակած ախլաթի կուի է մղում և նահատակւում բոլոր ընկերների հետ:

ԹՈՎԱԿԱՆ ԿՈՒՐԱՎՅՈՒՄ — Իրեւոն տարեկան, ամուս- նացած. գիւղի բեաթիպը: Մահակեան շրջանի յե- ղափոխական կոմիտէի անդամներիցն էր: Մեծ դեր է խաղացել իրանց շրջանի գիւղերը զինելու գոր- ծում: Մի քանի անգամ ձամբորդել է Բուլանլիս և Խնուս, զէնքեր գնելու համար: Երբ Սասունում սկսում է կռիւը, նա պատրաստում է կամաւորների խմբը և դաշտից Սասուն ուղարկում: Ինքն էլ պատրաստում է լեռ գնալ, երբ այնտեղից Քեռին (կուրավիցի) վերա- գառնալիս է լինում՝ ցրտահար և հիւանդ: Մի քանի օր սրան պատասպարում է գիւղում, բայց ինքն ևս կառավարութիւնից իբրև յեղափոխական ճանաչւած լի- նելով, պարտաւորւում է փախստական ապրել: Քեռու և ուրիշ ընկերների հետ քաշւում, մտնում է գետե- զերքում պատրաստւած գետնափորի մէջ, ուր և սպանւում է թուրք զինւորներից:

ԽՈՒՇԻԿ ԾՐՕՒՔՅՈՒՄ — 25 տարեկան, ամուսնացած, միջահասակ, շէկ մազերով: Նա իրենց գիւղում կազմու- կերպել էր խմբեր, որոնք հարկը պահանջած ժա- մանակ պէտք է օգնութեան գնալին շրջակայ գիւ- ղերին կամ Սասուն: Երբ յեղափոխական մարտիկ խումբը Առաքելոց վանքում պաշարւած էր, խու- շիկ 6 հոգու զինւած խմբով գնաց նրան միացու- րանց գիւղում էր, երբ 1899 թ.ին, Գուրգեն կուի բռնեց թուրք զինւորների հետ և նահատակեց: Սրա յիշատակը նա անմոռաց պահեց իւր սրտում և դրա- նով վրէժխնդրութեան գրացում էր արժարձում հա- մագիւղացիների մէջ: Խուշիկ սպանեց իրանց գիւղացի

մի յայտնի մատնիչ, որ զանազան մասնութիւններով 32 հրացան կառավարութեանն էր յանձնել տւել: Յուլիսի 16-ին մասնակցում է Կուրալուի մեծ կուլին, ուր և սպանուում է: Ընկերները յարգանքով վերցնում են նահատակի մարմինը և թաղում:

ԽՐՐՕ ՄԿՐՏՁԵԼՆ.—Մոկուներցի, 23 տարեկան, միջհասակ, ուժեղ, գեղեցկադէմ, զւարճախօս և լաւ երգիչ: 17 տարեկան հասակում ծանօթացաւ Սերոբե Աղբիւրի զինւորների հետ: Հէնց այն օրից ի վեր հայրուկային կեանքը շատ գրաւեց նրան: Նա այդ կեանքի սիրահարը դարձաւ. շատ անգամ էր լինում հայրուկների հետ և անում նրանց ամեն օգնութիւն՝ ինչ կարող էր: Ծնողքը, նկատելով իրենց որդու հոգեկան փոփոխութիւնը, որ օր օրի վրայ աւելի էր աճում, աշխատեցին արգելել, չափ դնել. բայց Խորոն միայն իր հոգու թելադրութեանն էր լսում, միայն իր կոչման ձայնին էր ականջ դնում, որին և շատ անգամ զոհում էր անային պարապմունքները:

Երբ յայտնի թիւրք Շէրիֆը, Մոկուների մէջ իր գործած մի լրբութեան համար սպանւեց, կառավարութիւնը գիւղից ձերբակալել տւեց գրեթէ 40 անձ: Խորոն, որ արդէն ճանաչել էր իբրև համակիր յեղափոխականներին, նոյնպէս պէտք է ձերբակալէր, եթէ շուտով չը հեռանար գիւղից: Փախստական դառնալով գնաց միանալու Անդրանիկի խմբին: Ինչպէս ընդունւած կանոն էր՝ հայրուկային խմբերին միանալ ցանկացող բոլոր նորեկ զինւորների համար, Խորոն ևս ամբողջ վեց ամիս խմբի հետ պէտք է ման գար առանց զենքի միայն զինւորների բռնները վերցնելու և հայրուկային կեանքի դժուարութիւններին վարժելու համար: Խորոն համար տակաւին այդ որոշած պայմանաժամը չէր լրացել երբ առիթ ներկայացաւ՝ իր հայրուկի արժանաւորութիւնը ցոյց տալու: Անդրանիկի խումբը ամբացել էր Առաքելոց վանքում: Պէտք եղաւ Արուղցի Արթինին Սասունից օգնութեան կանչել: Խորոն երկու ընկերների հետ յաջողութեամբ դուրս է գալիս վանքից և խմբագետի հրահանգները տանում Արթինին: Մինչև Արուղցու հասնելը՝ վանքը աւելի խիստ պաշարւեց. պէտք եղաւ պաշարողներին վրայ տալ: Ընդհարման ժամանակ սպանուում է Գէլեցի Ղազարը. Խորոն անմիջապէս հանում է սպանւածի զէնքերը, իր վրան առնում և սկսում բազուկեամբ կուլել: Խմբի մեծ մասը յաջողում է կտրել թիւրքերի շղթան և պաշարւածներին միանալ, իսկ փոքր մասը, որի մէջ և Խորոն, դուրս է մնում և ետ դառնում վանքից՝ ուրիշ ուղղութեամբ: Խորոն վերագառնում է Մոկուներ:

Վանքի կռիւը յաջողութեամբ վերջացնելուց յետոյ Անդրանիկ բարձրացաւ Սասուն և այնտեղից Գեորգե-Չաւուչի ու Վաղարշակի ղեկավարութեամբ մի խումբ ուղարկեց դաշտ՝ հանգանակութիւն անելու: Խորոն միացաւ այս խմբին և շրջան գործեց գաշտում: Նորչէն գիւղում եղած ժամանակ խումբը պաշարւեցաւ. կուր ժամանակ Խորոն իր քաջութեամբ խրախուսիչ օրինակ եղաւ ընկերների համար. նա կուլում էր և միևնորի ժամանակ երգում— «Ընկերներ, կանչում էր նա, յիշեցէք վանքի կռիւը, թշնամին արդէն չափել է մեր գնդակների ոյժը»:— Խորոն արդէն պաշտօնապէս զին-

ւոր էր. նա հասաւ իր վաղուցայ փափաքին: Նա զինւորական կանոններին հետևում էր ամենաճիշտ կերպով որով առհասարակ շատ սիրելի էր թէ ընկեր-զինւորներին, թէ խմբագետներին և թէ պատասխանատու մարմին: Ընկերների հետ վէճ ու կռիւ ունենալ—նրա ընկերասէր բնաւորութեան համար անծանօթ սովորութիւն էր: Սասնոյ կռիւների առաջին նահատակն եղաւ Խորոն. սպանւեցաւ Լաճրկանցիքի կուր սկզբում և իր մահովը վրէժ արծարծեց ընկերների սրտի մէջ:

(Կը շարունակուի)

Ա Մ Ս Ա Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

«Խաղաղութեան միջազգային բիւրօ» պատւաւոր քարտուղարը, Էլի Գիւլիոմօն, որ վախճանւեց Բերնում, դեկտեմբեր 6-ին, մէկն էր այն շէյքարացիներից, որոնք տաճում են դէպի հայկական դատը բուռն և ջերմ համակրանք: Մշակական յարաբերութեան մէջ «Իրօշակի» խմբագրութեան հետ, խաղաղութեան ոգևորւած զինւորը՝ իր ձեռքի տակ եղած միջոցներից ոչ մէկը չէր խնայում մի նոր մըլումն տալու մեր ժողովրդի արդար դատին: Հռչակաւոր Ֆրեդերիկ Պաստի այդ առիթով դրած մի զգայուն յուշումով՝ Գիւլիոմօնի մահը համարում է «հասարակական սուգ»:

Վերջերս տեղի ունեցաւ «Բուռն դ» կուսակցութեան միացումը ռուսաց սօցիալ-դեմոկրատիական կազմակերպութեան հետ: Լեհական սօցիալիստական կազմակերպութեան մէջ տեղի ունեցաւ պատակտումն, որը, ինչպէս միշտ, պիտի կլանի ահագին ոյժեր, ժամանակ ու աշխատանք:

Հեռադիրը լուր բերեց, որ ռուսաց սօցիալիստ-յեղափոխականների կենդրոնական մարմինը՝ ձայների ջախջախիչ մեծամասնութեամբ որոշեց վերսկսել տեքստիլ արտադրական գործադուլի խնդիր, գտնելով, որ ներկայ պայմաններում դա լաւագոյն միջոց է կառավարութեան դէմ կուլելու համար:

Ն Ի Ի Ր Ա Տ Ի Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Վասպուրականի Կենտ. Կօմիտէ՝

ՄԻԿԱԼԱՆՁԻ Ա. ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԵՆ.—Ձ ա ռ ք գ իւղ՝ Թորոս Լեւոնից 540 դանեկան, Երկաթ խմբից 6 չափ ցորեն, Վրժ խմբից 15 չափ ցորեն, Բաղկացեալ խմբից 5 չափ ցորեն, Հրաչեայ խմբից 7 չափ ցորեն, Եփրատից Ե ի ի հայրից 19 չափ ցորեն, Ղալից 4 չափ ցորեն, Մալից 4 չափ ցորեն, Ե մի այծ, Բարեխօսից 2 չափ ցորեն և 2 այծ, Ջանթեգարից 2 չափ ցորեն և 1 եղ, Աքից 3 չափ ցորեն, Ժլասից 2 չափ ցորեն, Մեղմից 6 չափ, Անկեղից 4 չափ և 1 այծ, Պարսիկայանից 2 չափ, Շասախօսից 1 չափ, Գուսակից 2 չափ, Հաւազապից 54 դանեկան, Արեւսաւորից, Մաւասից մէկ երկնց, Ջվալից մէկ կէս չափ ցորեն: Գ ա ռ Ե կ ո յ Գ գ իւղ՝ Միւսմուսէն 40 դանեկան, Բնկերներէն 8 չափ ցորեն: Ա ռ ա զ գ իւղ՝ Կրակէն 2 ոչխար, Ջանթեկ 2 ոչխար, Մուսեղ և Բնկերներէն 7 ուլ, Վահրամէն 6 չափ ցորեն, Միւսման խմբէն 45 և կէս դանեկան և 1 այծ, Վարդ խմբէն 26, ու 2 այծ, 5 նուկի ձէք, Վերջապա խմբէն 18 ու 2 այծ, 2 նուկի ձէք, 5 նուկի կանեփ, Մայր խմբէն 25 նուկի ձէք, 5 նուկի կանեփ, Ռոտան խմբէն 10 ու, 51 նուկի ձէք, 8 երեք քառորդ նուկի կանեփ, Արեգակ խմբէն 50 ու, 10 կէս նուկի ձէք, 2 կէս ն. կանեփ, 1 երկնց, Առաջախալ խմբէն 35 ու, 7 կէս նուկի ձէք, 1 այծ: Մ ա լ լ ա պ ա պ ա գ իւղէն՝ 140 դանեկան, 1 ոչխար, 2 չափ ցոր.: Թ ա ռ ի զ գ իւղ՝ Ազնիւ խմբէն 60 դանեկան, Նոտաձաղ խ. 20, Բարեխօսից 384 ու, 1 կոլ, 2 ոչխար, Բաւուցից 108, Էնկերներէն 6 չափ ցորեն, Ես սուգանի առուստ 6 չափ ցորեն: Ա. Գ. ու ռ ա ճ ի կ

գլխով՝ Արեւիկ 4 չափ ցորեն, Տիգրիս խմբից 40 դանեկան: Պ ա Ր Տ Է Ղ
 գլխով՝ Արեւիկ 6 կէս չափ ցորեն, 1 կէս չափ գարի: Ս ս Ռ Ո Ս
 գլխով՝ Արեւիկ 7 կէս չափ ցորեն: Գ ա Ղ ա Ր՝ Արեւիկ 20
 դանեկան, 5 կէս չափ ցորեն, 3 կէս չափ գարի, Գողթական գլխով
 4 չափ ցորեն, եւս ընկերներին 4 չափ, Գարի վրային (գլխով) 145 դա-
 նեկան, 1 կէս չափ ցորեն, Հայկից 432, Առիւծ խմբին 10, Մասիսի
 Ջալֆակ յա 40, Բիւրակի ընկերներին 121, Գարալի ընկերներին 159,
 Իրազանայեցի ընկերներին 131, Նպաստաւորի ընկերներին 481, Սա-
 յարի ընկերներին 113, Պարսնոցի ընկերներին 100, Սամանի ընկերնե-
 րին 73, Գեղամիի ընկերներին 4 կէս դանեկան:

Աւարգասականի Կեդ. Կոմիտէի

„ԱՄԱՐԱՅՐ՝ ԵՆՔԱԿՈՄԻ Է.—1906 յունւարից մինչեւ յունիս վեր-
 ցը Հեծեակ խմբերից՝ Վարդանեան 18 դա., Սոսէ կանանց 157. 15,
 Խան 63, Սերբ-Փառա 63, Հրայր 89, Գրիսալիոր 30. 10, Տղմուս
 կանանց 12. 5, Սոսէ կանանց յա. ձեռագործներու վիճակախաղի ա-
 զիւնի 165. 3, Նայ յա. միջոցաւ իրօրիկ Հրանդից 4, Բուճէից եւ
 Երանաստիցից 8. 10: Գումար 636. 3:

1905 նոյեմբերից մինչեւ 1906 ապրիլ „Բեկդերի՝ Երանդից՝ X-50
 ճանգանակաբան քերթով՝ Լոյսից 1599 դա-ճ ա-, Շահարից 88- 55,
 Ծիծեռնակից 225, Թումանից 164 85, Հինգ ծաղիկից 107- 70, Անո-
 ռաից 100, Գողմեցաց 85, Սարապից 71- 50, Բազից 20: Անդա-
 մալիաներ՝ Սարապից 25, Թարալից 60, Գալիքից 30, Շան-
 կից 20, Լեւոնեցաց 20, Գնարիկ 20, Արբից 20, Տելեմաից 20, Գարի-
 կից 20, Հեռուստայ 30, Լամբուրդի 25, Անապաս խմբից 27- 60:
 Տարգմանիչ՝ Թարալից 8, Գարիկից 30, Թարալից 30: Ներքին
 Հրանդից 4, Կաթնակից 15, Լոյսից 72: Ներկայացման զուտ արդիւն
 330- 50: Երանաստիցի գումար 3768 դա. 75 սան:-

Պալեանեան Կեդ. Կոմիտէի

ԳԱՄԱՐ՝ ԵՆՔԱԿՈՄԻՏԷ.—Յալիս, օգոստ. սեպտեմբեր ամիսնե-
 րին մէջ. Արարտս ընթերցարանի հասոյթ՝ 286- 8 Ժրանի, Տիկ- Կարմիր-
 եայի գանձարանին 81, Վարդա խումբին 33, Կալեն յա. 21, Արարտս
 յա. 15, Նոր Գար յա. 42, Նեմուր յա. 23, Ֆիլադի յա. 30, Արամ յա. 21,
 Սերբ-Աղբիւր յա. 24, Հազուր յա. 27, Գալ յա. 18, Տարան յա. 30,
 Տրդան յա. 15, Սեպուհ 39, Յիւստէ յա. 15, Տիկնանը Արամ յա. 16,
 Վանուհ 5, Սարի գաւակ 25, Արամ 10, Թորգոմ 2, Հրայր 10. Կոլոս
 5: Գումար 793. 80 Ժրանի:

ԿԱՄԱՅԻ ԵՆՔԱԿՈՄԻՏԷՆ

Ինչպէս 5, Ա. Գեորգ 5, Ա. Սեփէր 5, Մ. Սողոմ 5, Մ. Կար. 5, Մ. Թա-
 մաս 5, Ա. Սեփէր 5, Անահիտ Սողոմոն 20, Յ. Պողոս 5, Հղլար Երս. 5,
 Ա. Արթուր 6, Ա. Պէտ. 5, Եղ. Ան. 5, Գ. Մելիք. 5, Խ. Պողոս 5, Յ.
 Մարգ. 7, Տ. Սերոբ 5, Գ. Գարիկ 5, Ն. Աւետիս 10, Ան. Կիրակ. 5,
 Գ. Յա. 10, Հ. Սերոբ 5, Վ. Գեորգ 10, Գ. Աւետ. 10, Ա. Տոնկ. 5,
 Ա. Յով. 5, Վ. Գեորգ 10, Մ. Կո 20, Յ. Կրպ. 5, Յ. Թորոս 2, Յ. Մել-
 քոն 20, Գ. Վարդ 5, Ա. Հայր 5, Մ. Նազար 5, Ա. Մանուկ 5, Մ.
 Կարապ. 20, Ա. Յով. 5, Յ. Կողայ 10, Ա. Իլլար 5, Կ. Մկրտ. 2,
 Ա. Գաբաս 5, Ա. Պետ. 5, Գ. Յար. 5, Ա. Կարապ. 5, Կ. Պէտ. 5, Ա.
 Չեփ. 1, Գ. Շերպ. 2, Թ. Կիւլէն 1. Ա. Սարգ. 1, Անտոն Ջունգ 25, Գ.
 Կրպ. 2, Գ. Մառ. 4, Ա. Մանուկ 3, Մ. Յով. 5, Հ. Յակոբ 25, Ա. Սերի
 3, Մ. Կիր. 5, Յ. Նադո 10, Փետրոյ եւ Պետրոս 10, Ի. Առաք. 6, Յ.
 Գալ. 5: Գումար 425 Ժրանի:

Մ. Գ. Ն. Կ. Կոմիտէի

Մոծակ ղեկներէի 3 ռուբլի, Գարիկ ղեկ. 3, Հրաբուխ ղեկ. 5,
 Ինով ղեկ. 5. 50, Յառաջ յունւարի 9. 50, համար 11 նոյեմբերի 2.85,
 Կան դարաւ մինչեւ յունւար 10. 60 կ., Սովիս մինչեւ յունւար 6.
 Արագ սեպ. հոկտ. 5. 80, Երամիտ սեպ. հոկտ. նոյեմբեր 3. 50, Տիգ-
 րանակներ սեպտեմբեր 3. 5, Նոր ծաղիկ օր. Օձ. սեպտեմբեր հոկտեմբեր
 6, Սլակ սեպտեմբեր 2. 80, Ծով սեպտեմբեր հոկտեմբեր 30, համար 81
 մին ճաշի 27, Իով-եան ղեկներէի յունւար 10, Գ. Գ.եանից ղեկ.
 յունւար 2, Օնան մեան նոյեմբեր ղեկներէի յունւար 15, Փարիզ նոյ.
 ղեկներէի յունւար 2, Վիդիլեան նոյեմբեր ղեկներէի յունւար 4,
 Ֆարիզեան նոյեմբեր ղեկներէի յունւար 1, Իղալոյ 3-էն յունւար 2,
 1 | 10 Արալոյս հոկտեմբեր նոյեմբեր ղեկներէի 31. 50, Յակոբ յուն-
 վար 3, համար 63 օգոստոս 5, համար 62 Օ. խմ. օգոստոս 7, Թո-
 ճուր յունիս յուլիս օգոստոս 18, համար 69 սեպտեմբեր 4, Եր. լիմ
 սապ. օգոստոս 2.50, համար 70 սեպտեմբեր 6, համար 65 յունիս յուլիս
 33, համար 61 սեպտեմբեր 4, համար 66 սեպտեմբեր 34, համար 63
 օձ. սեպտեմբեր 7. 50, համար 69 սեպտեմբեր 7, համար 63 սեպտեմբեր
 հոկտեմբեր 10, համար 62 սեպտեմբեր 7, համար 64 հոկտեմբեր 3, համ.
 63 օձ. հոկտեմբեր 7. 50, համար 34 օգոստոս սեպտեմբեր հոկտեմբեր

նոյեմբեր 17. 15. 25 Մ. Խ. դերձակ հոկտեմբեր նոյեմբեր 10, Աստ-եր-
 կաթ ղեկներէի 24, Գուրբան հոկտեմբեր նոյեմբեր 16, համար 61 օձ.
 սեպտեմբեր 4. 10, համար 41 Արալոյս մինչեւ յունւար 9. 15, համար
 46 մինչեւ յունւար 4. 95, Բաղդակ ղեկներէի 3, համար 227 Վա-
 պարտական հոկտեմբեր նոյեմբեր 15, Լուսաւորիչ հոկտեմբեր 5, համար
 223 հոկտեմբեր 11, համար 230 Գար. հոկտեմբեր 3. 50, համար 229
 Չարսախ հոկտեմբեր 6. 20, համար 224 Մասիս ղեկներէի 5. 30, Օր.
 նոր յույ նոյեմբեր ղեկներէի 8, Կրակ նոյեմբեր ղեկներէի 3. 30,
 հայտնեաց ղեկներէի 3. 20, Օր. բաճնաձ կայծ հոկտեմբեր 3. 30,
 Հայու-ճեաց ա) նոյեմբեր ղեկներէի 7. 25, համար 27 Ալի փաշա
 օգոստոս սեպտեմբեր հոկտեմբեր 7. 25, Կաթնաղբիւր օգոստոս սեպտեմ-
 բեր հոկտեմբեր 7. 50, Վիշապ օգոստոս սեպտեմբ. հոկտեմբեր 6. 75,
 Արմիս օգոստոս սեպտեմբեր հոկտեմբեր 6- 75, Աղասիք եւ Խանա
 օգոստոս սեպտեմբեր հոկտեմբեր 6. 25, Գեղիք օգոստոս սեպտեմբեր հոկ-
 տեմբեր 6. 25, Շահրվերի օգոստոս սեպտեմբեր հոկտեմբեր 8. 50, Ռուկ
 ղեկներէի 6. 50, համար 67 նոյեմբեր ղեկներէի 8, Թումանի ճոճաց
 նոյեմբեր ղեկներէի 25, Թուման նոյեմբեր ղեկներէի յունւար 15,
 Ազնիս հոկտեմբեր նոյեմբեր ղեկներէի 7, Ազասալիս նոյեմբեր 4, Հրա-
 բուխ հոկտեմբեր նոյեմբեր 9. 5, Տիկ. Նիկէ յունւար 10, համար 121
 հոկտեմբեր 10, համար 206 խամիլիսան հոկտեմբեր 6. 25, համար 207
 հոկտեմբեր 12. 75, համար 208՝ 3. 50, Վարպիկ հոկտեմբեր նոյեմբեր
 8. 10, Ոսկի օձ. համար 126 ղեկներէի 3, համար 173 օձ. սեպտեմբեր
 հոկտեմբեր 5, համար 174 Տղմուս հոկտեմբեր 5. 50, համար 175 սեպ.
 հոկտեմբեր 10, համար 176 հոկտեմբեր 1. 80, համար 177 սեպտեմբեր
 հոկտեմբեր 3, համար 178 սեպտեմբեր հոկտեմբեր 7, համար 179 հոկտեմ-
 4, համար 181 հոկտեմբեր նոյեմբեր ղեկներէի 20. 70, համար 183
 հոկտեմբեր նոյեմբեր ղեկներէի 23. 20, համար 184 նոյեմբեր ղեկներ-
 17. 50, համար 185 հոկտեմբեր նոյեմբեր ղեկներէի 13. 75, համար 187
 հոկտեմբեր նոյեմբեր ղեկներէի 10, Ա. Մեր ղեկներէի 5, Ազգաս-սիկ.
 ր) մինչեւ նոր սարի 8, համար 81 Արալոյս նոյեմբեր ղեկներէի 18,
 համար 76 նոյեմբեր ղեկներէի 12, Հովիս նոյեմբեր ղեկներէի 4, Շէն
 նոյեմբեր ղեկներէի 8: Ներքին սապտեմբ 16 նոյեմ ամսուն: Ար. Ասեան
 3 ռուբլի. Անուհ 12, Սուրէն 1, Սաֆար 6, Գ. խոս 8, Հայկ Խ. 2,
 Գարիկ Մ. 3, Աս. Արգ. 2, Սար 5, Ջաշիս 10, Սարգիս 5:

Ա Ձ Գ

Մ Ե Շ Ա Գ Ի Ի Բ Պ Ա Տ Կ Ե Ի Ն Ե Ի Բ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՉՍԱՄԱՐՏԸ — ալլէկորի — հատը 1 Ֆր.
 ԿՕՉԱԿԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐ (ֆրանս. ծանօթութեամբ) — 50 ս.

Սերոբի,	Թորգոմի,	Պետոյի,
Սերոբի եւ որդոց,	Խամի,	Կարօյի,
Հրայրի,	Քրիստափորի,	Բարկէնի:
Վառնանի,	Կայծակի,	

Հատը 50 սանտիմ, իսկ սերիւն (13 հատը) 5 Ֆր.

Բ Ա Յ Ն Ա Մ Ա Կ Ն Ե Ի Բ

«Հայկական ազատամարտը», «Ֆրանկոլիս - կովկաս»
 (ալլէկորի) եւ հետեւեալ յեղափոխական հերոսների
 պատկերներով.

Վազգէնի,	Սերոբի եւ որդոց,	Կայծակի,
Սերոբի,	Հրայրի,	Պետոյի,
Պետոյի,	Վահանի,	Երկաթի,
Գուրգէնի,	Բարկէնի,	Խամի,
Արաբոյի,	Շահէնի,	Թորգոմի,
Կարօյի,	Քրիստափորի,	Թամնուլի:

Սերիւն (20 հատը) 1 Ֆր.

Գրանի՝ «Դրօշակի» խորագրով ծանց, Ժ ը ն Ե Վ: